

Theoretische beschouwingen

Zelfmoord bij niet-westerse volken; een socio-psychologische benadering

Drs. H. d'Ancona en Drs. C. S. van Praag,

*Universiteit van
Amsterdam.*

*Ministerie van
Cultuur, Recreatie
en Maatschappelijk Werk*

De zelfmoord — het bewust kiezen van de eigen dood — is een complex verschijnsel, dat benadering vereist vanuit sociologische, psychologische en psychosociale hoek. Dit geldt vanzelfsprekend zowel de bestudering van dit verschijnsel bij westerse — als bij niet-westerse volken, maar aangezien bruikbare literatuur betreffende het zelfmoordverschijnsel bij niet-westerse volken schaars voorhanden is, zijn wij genoodzaakt uit te gaan van enkele studies aangaande de zelfmoord in westerse maatschappijen.

De pioniers van de suicidologie waren sociologen, die een vrij sterk vakimperialisme aan de dag legden. Durkheim (1), die de zelfmoord als sociaal feit ontdekte, stelde de gebrekkige integratie van het individu in diverse sociale systemen ervoor verantwoordelijk. Anders dan Lammers (2) maken wij uit „Le suicide” op, dat Durkheim wel degelijk suicidogene sociale omstandigheden vereenzelvigt met individuele motieven voor de daad. Zo onderscheid Durkheim niet slechts de egoïstische, de altruïstische en de anomische zelfmoord, maar tevens de egoïstische, de altruïstische en de anomische zelfmoordenaar, elk met zijn eigen typische geestgesteldheid (3). Uit het volgende citaat spreekt de neiging het verklaringsterrein van de sociologie al te sterk uit te breiden:

„De tous ses faits il résulte que le taux social des suicides ne s'implique que sociologiquement. C'est la constitution morale de la société qui fixe a chaque instant le contingent des morts volontaires. Il existe donc pour chaque peuple une force collective d'une énergie déterminée, qui pousse les hommes à se tuer. Les mouvements que le patient accomplit et qui, au premier abord, paraissent n'exprimer que son tempérament personnel, sont en réalité, la suite et le prolongement d'un état social qu'ils manifestent extérieurement” (4).

Met de eerste twee zinnen kan men zich verenigen. Daarna begint de terreinroof ten koste van de psychologie; Durkheim behandelt de zelfmoordenaar als een leider aan sociopathie, een soort ziekte met dodelijke afloop.

¹⁾ Durkheim, E., *Le Suicide, étude sociologique*, Paris, 1897.

²⁾ Lammers, C. J., Een bijdrage tot de sociologie van de geestelijke gezondheid, *Sociologische Gids*, 9e jaargang 1962, pg. 282-299.

³⁾ Durkheim, pg. 332.

⁴⁾ Durkheim, pg. 336.

Of nu Durkheim de psychologische factor in zelfmoord erkent, maar bewust buiten beschouwing laat, zoals Lammers meent, of dat hij pretendeert reeds met deze factor te hebben afgerekend, zoals ons toelijkt, in ieder geval laat „Le suicide” de vraag open, waarom de ene protestant (zwak geïntegreerd volkje) wel zelfmoord pleegt en de andere niet.

Durkheims leerling Halbwachs (5), besteed wel aandacht aan geestelijke gestoordheid als oorzaak van zelfmoord, maar zegt, dat de motivering van de zelfmoordenaar ligt in het sociale isolement, dat zijn geestesziekte hem heeft opgeleverd. Een sociaal isolement, dat ook optreedt bij lichamelijke ziekte of pijn of bij het verlies van een naaste. Geestesziekte, persoonlijk en sociale omstandigheden worden door Halbwachs onderscheiden, maar werken op hetzelfde niveau.

Intussen is, in de statistische verfijndere werken van diverse contemporaine auteurs, waaronder onze landgenoot C. S. Kruyt (6), wel aangetoond, dat de meeste door Durkheim geponeerde relaties wel degelijk en nog steeds blijken op te gaan. Zo zijn er vrij constante samenhangen tussen zelfmoordfrequentie en zulke variabelen als sexe, leeftijd, burgerlijke staat, beroep, kerkgenootschap, mate van industrialisatie en verstedelijking. Teven reageert het zelfmoordcijfer, op enigszins voorspelbare wijze, op oorlog, crisis en processen van sociale aanpassing. Het boek van Kruyt gaat de draagkracht van de sociologie niet te boven, maar laat een gevoel van onbevredigdheid achter, omdat nauwelijks wordt ingegaan op het waarom van de statistische samenhangen. De samenhangen zijn empirisch, maar niet logisch gevalideerd en kunnen een waargenomen verschil in zelfmoordfrequentie tussen twee bevolkingen slechts verklaren uit bijv. de religieuze of beroepsmatige samenstelling van die populaties.

Naast sociologen hebben vooral psychologen en psycho-analytici het zelfmoordverschijnsel bestudeerd. De grootste gemene deler van hun zelfmoordtheorieën is de volgende. Zelfmoord komt tot stand bij individuen, die intensieve, meestal onbewuste, haatgevoelens koesteren, die door bepaalde oorzaken naar binnen gericht worden en tot zelfstraffing leiden. De meest extreme vorm van zelfstraffing is de zelfmoord. Een frustrerende gebeurtenis wordt gewoonlijk de aanleiding. Bij de inversie van agressie kunnen zulke verschijnselen als introjectie van een gehaat persoon en erotisering van deze agressie optreden. Benadering van het zelfmoordverschijnsel vanuit dit gezichtspunt vindt men o.a. bij Freud (7), Menninger (8) en Westerman Holstijn (9). Het is niet zonder meer duidelijk in hoeverre zelfmoordenaars geestelijk gestoorde personen zijn, hoewel bovengenoemde opmerkingen eigenlijk impliceren dat het hier om psychopathologische processen gaat. Het bleek in een Engels onderzoek, dat ongeveer de helft van de bestudeerde zelfmoorden begaan was door mensen, die niet, of, duidelijk in verminderde mate,

5) Halbwachs, M., *Les causes du suicide*, Paris, 1930. Hoofdstuk XIII, pg. 374-403.

6) Kruyt, C. S., *Zelfmoord*, Assen, 1961.

7) Freud, S., *Mourning and Melancholia* (1916), *Collected Papers Vol. IV*, pg. 152-170, Hogarth Press, London, 1949.

8) Menninger, K., *Man against himself*, New York, 1938.

9) Westerman Holstijn, A. J., *Leven en dood*, Utrecht, 1939, pg. 138.

toerekeningsvatbaar waren (10). Het ging hier echter om een bijzondere categorie zelfmoorden, namelijk van personen, die vlak voor hun zelfmoord een moord, of een poging daartoe, hadden begaan.

Tot zover deze, binnen het kader van dit artikel noodzakelijk beknopte samenvatting van de denkbeelden van een aantal psycho-analytici over zelfmoordmotieven. Nemen wij aan, dat deze denkbeelden de zelfmoord van bepaalde individuen inderdaad verklaren, geen genoegen kunnen wij nemen met de opvattingen die deze auteurs hebben over de verschillende suicidaliteit in verschillende maatschappijen. Westerman Holstijn spreekt van de primitieven, die zoveel gauwer tot zelfmoord komen, omdat zij zoveel agressiever zijn en bovendien zoveel onverschilliger tegenover de dood staan (11). Menninger heeft het over agressie, die gewoonlijk „inhibited” is, maar niet in „the uncivilised society of savages, criminals and psychotics” (12). Ergens anders zegt hij: „primitive people and persons of immature personality development are less capable of making positive object attachments, relatively free from a high degree of ambivalence and are therefore more completely at the mercy of circumstances which rob them of their unstable love objects” (13).

Afgezien van het feit, dat de „primitieven” hier als ongedifferentieerde, amorfe massa gezien worden en de auteurs hun uitspraken niet met feitenmateriaal ondersteunen, is de toegepaste verklaring dezelfde als die welke het optreden van oorlog toeschrijft aan de agressiviteit van de deelnemende individuen. Noch voor oorlog, noch voor zelfmoord is buitengewone agressie van het individu een voldoende, en in het geval van zelfmoord, zoals we willen suggereren, zelfs maar een noodzakelijke voorwaarde. We kunnen ook niet met Westerman Holstijn meegaan als hij zegt, dat in tijd van oorlog het aantal zelfmoorden afneemt, omdat de agressie dan elders een uitweg vindt.

In dit alles zien we de psychologische tegenhanger van het sociologisch imperialisme.

We beschikken nu over een sociologische benadering van zelfmoord, die vaststelt dat zelfmoord een sociaal verschijnsel is. Het zelfmoordcijfer is hierbij typisch voor een bepaalde groep of sociale categorie en vertoont daarbinnen over een beperkt tijdsverloop weinig fluctuatie. Dit geldt bijvoorbeeld voor groeperingen als natie, kerkgenootschap, statuscategorie en leeftijdscategorie. Het zelfmoordcijfer reageert op enigszins voorspelbare wijze op allerlei sociale processen en heeft iets te maken met de mate van sociale integratie en sociale controle in de betreffende groepering.

Verder is er een psychologische theorie, die bepaalde mentale kenmerken zoals een sterke dosis zelf-agressie schuldig acht aan zelfmoord als vorm van individueel gedrag.

Om nu de bestudering van het verschijnsel zelfmoord in verschillende samenlevingen vergelijkenderwijs mogelijk te maken, lijkt ons die benadering het vrucht-

10) West, D. J., *Murder followed by suicide*, London, 1965, pg. 143.

11) Westerman Holstijn, pg. 167-168.

12) Menninger, pg. 27.

13) Menninger, pg. 41.

baarst, die van beide gezichtspunten gebruik maakt en bovendien de „missing link” tussen beide verschaft.

De volgende factoren zullen een rol spelen bij verschillen in aard en frequentie van zelfmoord in verschillende samenlevingen:

1. Het enculturatie-patroon in een samenleving zal meer of minder agressie in het individu kweken en de richting van deze agressie beïnvloeden. Gold (14) vond een verband tussen de sociale categorie, waartoe een individu behoort en de richting, waarin agressie in het algemeen geuit zal worden. In de hogere statuscategorieën bijvoorbeeld zal de opvoeding tot zelf-agressie predisponeren; in de lagere statuscategorieën loopt een individu eerder kans zijn agressie naar buiten te richten. Dit weerspiegelt zich in het aantal zelfmoorden, respectievelijk moorden, van beide sociale lagen. Deze factor ligt op het terrein van de culture-personality-theorieën van een auteur als Kardiner (15), terwijl ook Hendins recente studie over de zelfmoord in Scandinavië een dergelijke benadering laat zien (16).
2. a. Het behoren tot een bepaalde sociale categorie binnen een samenleving maakt, dat een individu bepaalde sociale rollen te spelen krijgt, die meer of minder risico en frustratie inhouden en dat hij bepaalde typische sociale situaties kan ontmoeten. Zo wordt een individu in bepaalde mate sociaal voor zelfmoord gepredisponeerd, door de rol, die hij krijgt te vervullen. De rol van vrijgezel of van zelfstandige ondernemer is in dit licht gezien risikanter dan die van moeder van een groot gezin.
b. Het behoren tot een bepaalde sociale categorie stelt het individu bloot aan een kleinere of grotere mate van sociale controle. Een sterke sociale controle binnen onze westerse maatschappij zal in het algemeen zelfmoordverminderend werken. Dit hoeft niet noodzakelijker wijze zo te zijn in andere samenlevingen. De specifieke invloed van de sterkte van de sociale controle zal afhankelijk zijn van:
3. De mate van geïnstitutioneerdheid van zelfmoord als gedragsvorm. Bestaat de verwachting, dat het individu onder bepaalde omstandigheden zelfmoord zal plegen en wat zijn de normen ten aanzien van deze handelwijze?

Kort samengevat zien we dus een psycho-culturele, een sociaal-structurele en culturele (institutionele) komponent bij zelfmoord optreden.

De beide laatste componenten uit het hierboven opgezette verklaringsschema, de structurele en de culturele, laten zich gemakkelijk plaatsen in het door Malinowski's beschrijving bekend geworden geval van zelfmoord bij de Trobrianders (17).

14) Gold, M., Suicide, Homicide and the Socialisation of Aggression, Am. Journ. of Soc., Vol. 53, no. 6, may 1958, pg. 651-662.

15) Kardiner, A., The Individual and his Society — The psychodynamics of primitive social organisation, New York, 1949.

Kardiner, A., The Psychological Frontiers of Society, New York, 1946.

16) Hendin, H., Suicide and Scandinavia, New York, 1964.

17) Malinowski, B., Crime and Custom in Savage Society, London, 1926, pg. 95-96.

Een jongeman springt uit de top van een palmboom na in het openbaar van incest beschuldigd te zijn. In deze Melanesische cultuur verhoogt het behoren tot de categorie der huwbaren de risico's van het leven. Dán kunnen zich situaties voor doen, die aanleiding kunnen zijn voor zelfmoord, zoals in dit geval, toen de betreffende jongeman zijn nicht als minnares koos. Bij het aan het licht komen van deze situatie, werd punt 3 actueel; de geïnstitutioneerde verwachting, dat de jongen zelfmoord zou plegen en tevens de norm, dat hij dat onder de gegeven omstandigheden diende te doen. Is het institutionele aspect van zelfmoord in alle niet-westerse maatschappijen zo sterk? Het is dit aspect van zelfmoord, waar wij aandacht aan willen besteden, omdat het in tegenstelling tot beide andere punten van het verklaringsschema nog weinig werd bestudeerd door sociologen of andere wetenschapsbeoefenaars.

Tracht men met behulp van de literatuur, dit onderwerp betreffende, een antwoord op de opgeworpen vraag te vinden, dan stuit men op een aantal studies, die niet meer bevatten dan een inventarisatie van zelfmoordfrequenties en zelfmoord-motieven. Die laatste dan in de zin van liefdesverdriet, echtelijke ruzie, gewonde trots, wraak, bepaalde voorstellingen van het hiernamaals etc. Auteurs als Steinmetz (18), Cavan (19), en Wisse (20) legden zich vooral toe op dit punt, waarbij valt op te merken, dat, afgezien van het feit, dat men zelfs in ongenueanceerde termen als „meer” en „minder” nog geen overeenstemming in hun opinies aangaande de frequentie van zelfmoord bij „primitieven” kan vaststellen, het ontbreken van de meest elementaire gegevens over de betreffende volken in die tijd, dit vergaren van cijfermateriaal tot een zinloze arbeid maakt. Het inventariseren van „motieven” heeft voor een dergelijk complex verschijnsel ook weinig betekenis. In de eerste plaats omdat de genoemde feiten zich niet voor interculturele vergelijking lenen, maar ook omdat men door het ontbreken van een culturele context een bepaald motief niet op waarde kan schatten, terwijl tenslotte nog opgemerkt zij, dat dergelijke motieven vaak niet op één niveau liggen; dat zij nu eens suicidogene sociale omstandigheid zijn, dan weer strikt individuele reden.

Durkheim benaderde het verschijnsel zelfmoord bij niet-westerse volken vanuit zijn sociale integratie-theorie. Daar hij het (soms frequent) voorkomen van zelfmoord in deze maatschappijen niet kon verklaren uit een gebrekkige sociale integratie van het individu in de maatschappij of van de maatschappij als geheel (21) stelde hij, dat we hier niet met hetzelfde verschijnsel zelfmoord te maken hebben, maar met het type van de altruïstische zelfmoord (22). De altruïstische zelfmoord, die men in

18) Steinmetz, S. R., *Der Selbstmord bei den Afrikanischen Naturvölkern*, Zeitschrift für Sozialwissenschaft, Band 5 und 6, Heft 1907.

19) Cavan, R. S., *Suicide*, Chicago, 1928.

20) Wisse, J., *Selbstmord und Todesfurcht bei den Naturvölkern*, Leiden, 1933.

21) Johnson, B. D., *Durkheim's one Cause of Suicide*, *Am. Soc. Rev.* vol. 30, no. 6, dec. 1965 pg. 875-886:

De lezer zal hier opmerken, dat er met een zekere dubbelzinnigheid van het integratie-begrip gebruik wordt gemaakt. Aan de ene kant gaat het over integratie van het individu in de maatschappij (zwakke aanwezigheid door Durkheim egoïsme genoemd), aan de andere kant integratie van de maatschappij als geheel (zwakke aanwezigheid door D's begrip anomie te omschrijven). Wat de invloed van beide variabelen op de zelfmoord-frekwentie betreft, heeft Johnson o.i. aangetoond, dat beide begrippen samenvallen.

onze westerse maatschappij in het leger kan aantreffen berust op een te grote dosis aan sociale geïntegreerdheid van individu of maatschappij, die zelfmoord als op-offering tot gevolg kan hebben. Volgens Durkheim zouden dan ook vrijwillige weduwenverbranding en offers aan de goden typische zelfmoordvormen voor de niet-westerse maatschappij zijn. Hoewel ook ons inziens deze soort van zelfmoorden in (sommige) niet-westerse maatschappijen voorkomt of voorkwam en aparte vermelding verdient, vertoont het zelfmoordpatroon bij niet-westerse volken een heel wat genuanceerder beeld dan Durkheim hier doet voorkomen. De vele voorbeelden van typische frustratie- en protest-zelfmoorden in niet-westerse maatschappijen spreken duidelijke taal. Merkwaardig is, dat Clinard (23) Durkheims visie op de niet-westerse zelfmoord kritiekloos overneemt.

Behalve bij de Trobrianders vindt men ook bij andere niet-westerse volken zelfmoorden, die tot op grote hoogte geïnstitueerd zijn. Dit wordt duidelijk uit „Mohave ethnopsychiatry and suicide” van George Devereux, (24) dat als een van de weinige studies een multi-disciplinaire verklaring van het zelfmoordpatroon in een niet-westerse maatschappij geeft.

Bij de Mohave (Arizona), waar deze vorm van zelfmoord optreedt, of in ieder geval optrad, wordt hekserij gezien als dodelijk. Als van mensen ontdekt wordt, dat zij anderen beheksen, worden zij zeker door familieleden van hun slachtoffers gedood. In plaats van ontdekking te voorkomen, blijkt nu, dat heksen vaak ruchtbaarheid geven aan hun kwade praktijken. In psychologische termen is dit eenvoudig een geval van suicidale impulsen, waarin agressie een grote rol speelt, wellicht passend in het kader van een bepaalde psychose. In sociologische termen is dit geval eveneens adequaat, en onafhankelijk van de vorige interpretatie, te verklaren. Men gelooft in deze maatschappij vast, dat heksen een dodelijke macht over hun slachtoffer uitoefenen; tevens dat heksen een sterke gevoelsrelatie met hun slachtoffers hebben. Als heksen hun slachtoffers, van wie zij houden, de dood in hebben gedreven, leveren zij zich uit, omdat hun cultuur hun leert, dat zij door deze vorm van zelfmoord voor eeuwig bij hun geliefde slachtoffer zullen zijn, een voordeel, dat zij mislopen bij het sterven van een natuurlijke dood (25).

Als er nu in deze maatschappij een, naar de geldende opvattingen, onnatuurlijk ziekte- of sterfgeval voorkomt, raakt een geliefde of bloedverwant van het slachtoffer er soms van overtuigd, dat hij het slachtoffer heeft behekst, vooral als hij toch al (uit andere symptomen afleidbare) heksenkarakteristieken meende te hebben of als het slachtoffer hem in de droom verschenen was. Om zich van de eeuwige nabijheid van zijn geliefde te verzekeren, volgt hij deze naar het hiernamaals.

De auteur concludeert dus, dat hier zelfmoord adequaat verklaard kan worden in termen van psychologische auto-agressieve impulsen en éven adequaat — en onafhankelijk hiervan — in termen van culturele normen en verwachtingen. Dat

22) Durkheim, pg. 233 e.v.

23) Clinard, M. B., *The Sociology of Deviant Behavior*, New York, 1957, pg. 353-354.

24) Devereux, G., *Mohave Ethno-Psychiatry and Suicide*, *The psychiatric knowledge and the psychic disturbances of an Indian Tribe*, Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology, Bulletin 175, Washington, 1961.

25) Devereux, pg. 394-395.

beide interpretaties hier zo goed mogelijk zijn, komt omdat we hier te maken hebben met zowel persoonlijke psycho-pathologie als met de culturele verwerking ervan; afwijkende psychische patronen worden hier geïnstitutioneerd in — tot op grote hoogte — gestandaardiseerd gedrag (26). Proberen wij nu echter dezelfde twee interpretaties van zelfmoord in onze eigen maatschappij te geven, dan moet onze poging falen.

Wél kunnen we, zoals aangetoond is, in onze maatschappij een zelfmoord verklaren uit de psychische gesteldheid van een individu, maar we zullen vergeefs zoeken naar een zelfmoord als geïnstitutioneerd gedrag; zelfmoord is bij ons een strikt persoonlijke aangelegenheid. Dit loochent niet het feit, dat zelfmoord in onze maatschappij niet tevens een sociaal verschijnsel zou kunnen zijn, hetgeen dus wil zeggen dat er bepaalde sociale factoren en situaties zijn, die suicidogeen werken. Maar met deze sociale factoren en situaties gaat niet de geïnstitutioneerde verwachting gepaard, dat alle personen die behoren tot een bepaalde sociale categorie of verkeren in een bepaalde sociale situatie zelfmoord dienen te plegen.

Anderzijds zijn er ook maatschappijen te vinden waar een geheel institutionele zelfmoordinterpretatie opgaat en de persoonlijke component vrijwel afwezig is, zoals in de aanstonds te bespreken gevallen van sutti in India en harakiri in Japan. Men kan deze feiten op een continuüm afzetten, waarbij aan de ene kant de individuele en aan de andere kant de institutionele zelfmoord komt te staan. Tussen deze uitersten past de zelfmoord van de Mohave-heks. Voor een aantal volken werd nu getracht een plaats op dit continuüm te vinden.

In de eerste plaats vonden wij een aantal niet-westerse volken waar geen normen of verwachtingen t.a.v. een vorm van gedrag als zelfmoord te vinden waren. Om enkele voorbeelden te noemen: bij de Maria in Zuid-India (27) hangt zelfmoord altijd samen met persoonlijke moeilijkheden, die niet gepaard gaan aan speciale sociale situaties of -categorieën. In de traditionele maatschappij van de Irokezen (28) bestonden een niet-institutionele en een zelfmoord met duidelijke institutionele kenmerken naast elkaar. Op deze plaats willen wij alleen aan deze eerst-genoemde vorm bij de Irokezen aandacht schenken. Het ging hier om de zelfmoord van in gevangenschap geraakte krijgers, die de marteldood vreesden. Deze vorm van gedrag, was zelf radicaal afwijkend van de geldende normen, daar men zijn lot stoïcijns behoorde te ondergaan.

Bij de verschillende Afrikaanse volken, (29) o.a. bij de Busoga, vindt men wel suicidogene situaties — meestal die van het huwelijk — maar geen geïnstitutioneerde verwachtingen dat men in dergelijke situaties tot zelfmoord zal of moet overgaan. Er zijn hier echter ook zelfmoorden te vinden met zwak-institutionele elementen bijv. in Kavirondo en Buyoro. Men erkent hier n.l. het bestaan van suicidogene situaties en heeft de geïnstitutioneerde verwachtingen dat personen die zich in deze situaties bevinden zelfmoord zullen plegen, zonder dat daar echter sociale pressie, in de vorm van normen, op wordt uitgeoefend.

Duidelijker treden institutionele kenmerken aan de dag bij de protest- en wraak-

²⁶⁾ Devereux, pg. 387.

²⁷⁾ Elwin, V., *Maria Murder and Suicide*, London, 1943, pg. 45 e.v.

²⁸⁾ Fenton, W. N., *Iroquois Suicide*, pg. 125.

²⁹⁾ Bohannan, P., *African Homicide and Suicide*, Princeton, 1960, pg. 65, pg. 142, pg. 147.

zelfmoorden, waarvan vele voorbeelden bij niet-westerse volken te vinden zijn. Vaak worden dergelijke zelfmoorden gepleegd bij onrechtvaardige, vernederende behandeling door bloedverwanten. Het instituut heeft een duidelijke functie; men verkrijgt recht in die gevallen waar het Recht faalt.

Dit laatste komt zeer duidelijk naar voren bij de wraakzelfmoord van de Asjanti (30). Ondanks het feit, dat de zelfmoordenaar hier een hoogst strafbaar feit beging, dat gestraft werd met onthoofding en in-beslagneming van het gehele bezit van de zelfmoordenaar, kwam deze vorm van zelfmoord toch nog al eens voor. Men vervloekte dan n.l. de koning, een daad waarop de doodstraf stond, maar men noemde dan tegelijkertijd de naam van degene door wie men tot dit uiterste gebracht was. Deze persoon kreeg hiervoor een boete die zó hoog was, dat hij schuldslaaf moest worden om hem te kunnen voldoen.

Sterk geïnstitutioneerde zelfmoord met persoonlijke aspecten, vinden we daar, waar men de daad pleegt als gevolg van statusverlies of omgekeerd, met de bedoeling zijn prestige te vergroten door middel van zelfmoord. Een voorbeeld van het eerste vonden we bij de Joluo (31). Overspel met een aangetrouwd familie-lid wordt bij deze stam beschouwd als een daad, die niet alleen gevaarlijk en prestige-verlagend is voor de betrokkenen zèlf, maar voor de gehele clan. Bij ontdekking is het plegen van zelfmoord de aangewezen weg. Van het tweede, zagen we een voorbeeld bij de Plains-Indianen (32), waar krijgers, die prestige hadden verloren, bijvoorbeeld omdat een zuster zonder hun toestemming wegliep en daarmee het gezag van haar broer tot een aanfluiting maakte, van tevoren een eed aflegden dat ze zouden sterven in een komende strijd. Aan een dergelijke eed werd veel prestige ontleend, maar hij diende dan ook nagekomen te worden.

Tenslotte belanden we dan bij de institutioneel gedetermineerde zelfmoord. Wij menen, dat de bij de Eskimo's (33) voorkomende opofferings-zelfmoorden hieronder gerangschikt mogen worden. Het motief voor een dergelijke daad werd immers door hun cultuur gedictieerd. Ook de sutti weduwen-verbranding in India, (34) zouden we tot dit type willen rekenen, terwijl de harakiri (35), die na 1500 in Japan werd ingevoerd, eveneens institutioneel voorgeschreven was.

De vraag rees, waarom dergelijke suicidale instituten in de ene maatschappij wél bestaan en in de andere niet. Een mogelijke verklaring hiervoor is wellicht het feit, dat individuen in de ene maatschappij naar aard — bijvoorbeeld door opvoeding — sterker suïcidaal gericht zijn en dat deze individuele suïcidaliteit zijn neerslag vindt in een instituut. Wij menen, dat hier sprake is van de wisselwerking tussen individu en cultuur, een terrein waar een auteur als Kardiner zich uitvoerig mee heeft bezig gehouden, door o.a. het verband tussen bepaalde opvoedingspatronen en instituten binnen een cultuur op te sporen.

³⁰⁾ Hoebel, E. A., *The Law of Primitive Man*, Cambridge, Mass., 1954, pg. 242.

³¹⁾ Wilson, G. M., Bohannon pg. 193.

³²⁾ Wallace, E. and Hoebel, E. A., *The Comanches*, pg. 231, pg. 247.

³³⁾ Leighton, A. H. and Hughes, C. C., *Notes on Eskimo patterns of suicide*, S. W. *Journal of anthropology*, vol. II, 1955.

³⁴⁾ Thompson, E., *Suttee — a historical and philosophical enquiry into the Hindu rite of widow-burning*, London, 1928, pg. 19, pg. 35.

³⁵⁾ Ellenberger, H., *Der Selbstmord im Lichte der Ethno-Psychiatrie*, *Monatschrift Psychiatrie und Neurologie*, 125, 1953.